

УДК 343.3/.7:355.011

НОВІКОВА К.А., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8646-3441>.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗА ГЛОРИФІКАЦІЮ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ^(*)

DOI...

Анотація. Стаття присвячена дослідженню кримінально-правових засобів за глорифікацію збройної агресії російської федерації в Україні (ст. 436² Кримінального кодексу України (далі – КК України)). Встановлено, що чинна редакція ст. 436² КК України в частині регулювання санкцій має низку недоліків, які потребують свого законодавчого вирішення. Зокрема, необхідно виключити з ч. 2 цієї статті такий додатковий вид покарання як конфіскація майна, у зв'язку з його невідповідністю положенням Загальної частини КК України, або збільшити верхню межу розміру покарання у вигляді позбавлення волі до шести років, щоб перетворити це кримінальне правопорушення на тяжке. Також доцільно доповнити санкцію ч. 1 цієї статті таким видом покарання як обмеження волі. Це дозволило б усунути законодавчий “вакуум” між покараннями у виді пробаційного нагляду та позбавленням волі. Логічним також вбачається синхронізувати верхню межу покарання у виді позбавлення волі за ч. 1 ст. 436² КК та нижню межу цього ж виду покарання за ч. 3 ст. 436² КК України, встановивши розмір позбавлення волі у ч. 3 ст. 436² КК України “від трьох років” замість “від п'яти років”. Крім того, проведений аналіз судової практики показав також необхідність переосмислення видів та розмірів покарань за глорифікацію. Адже у 88 % випадків засуджені були звільнені від відбування покарання з випробуванням. Це свідчить про те, що суди не завжди сприймають глорифікацію як правопорушення з високим ступенем суспільної небезпечності, а отже у їх свідомості існує думка про невідповідність встановлених законом видів та розмірів покарань за глорифікацію реальному ступеню суспільної небезпечності. У зв'язку з цим, доцільним є зменшення розмірів встановленого покарання за глорифікацію або перехід до менш суворих видів покарань. Це дозволить суддям застосовувати реальне покарання замість звільнення від відбування покарання, що посилить ефективність кримінально-правових засобів за глорифікацію.

Ключові слова: глорифікація збройної агресії, інформаційне кримінальне правопорушення, інформаційна безпека, покарання, засоби кримінального права, кримінальне законодавство, кримінальне право.

Summary. The article is devoted to the study of criminal law sanctions for glorification of the armed aggression of the Russian Federation in Ukraine (Article 436² of the Criminal Code of Ukraine (hereinafter – the CC of Ukraine)). The author establishes that the current version of Article 436² of the CC of Ukraine in terms of sanctions regulation has a number of shortcomings which require legislative resolution. In particular, it is necessary to exclude from Part 2 of this Article such an additional type of punishment as confiscation of property due to its inconsistency with the provisions of the General Part of the CC of Ukraine, or to increase the upper limit of the punishment in the form of imprisonment to six years in order to turn this criminal offense into a grave one. It would also be

© Новікова К.А., 2024

* Публікацію підготовлено на виконання проекту “Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії глорифікації збройної агресії російської федерації в Україні” (реєстраційний номер 2022.01/0060), що виконується за підтримки Національного фонду досліджень України.

advisable to supplement the sanction of Part 1 of this Article with such a type of punishment as restriction of liberty. This would eliminate the legislative “vacuum” between probationary supervision and imprisonment. It would also be logical to synchronize the upper limit of imprisonment under Part 1 of Article 436² of the CC of Ukraine and the lower limit of the same type of punishment under Part 3 of Article 436² of the CC of Ukraine by setting the amount of imprisonment in Part 3 of Article 436² of the CC of Ukraine as “three years” instead of “five years”. In addition, the analysis of judicial practice has also shown the need to rethink the types and amounts of punishment for glorification. After all, in 88 % of cases, convicts were released from serving their sentences with probation. This indicates that courts do not always perceive glorification as an offense with a high degree of social danger, and therefore, in their minds, there is an opinion that the types and amounts of punishment for glorification established by law do not correspond to the real degree of social danger. In this regard, it is advisable to reduce the amount of punishment for glorification or to move to less severe types of punishment. This will allow judges to impose real punishment instead of exemption from serving a sentence, which will increase the effectiveness of criminal law measures for glorification.

Keywords: *glorification of armed aggression, information criminal offense, information security, punishment, criminal law measures, criminal legislation, criminal law.*

Постановка проблеми. В умовах збройної агресії російської федерації (далі – рф), інформаційні кримінальні правопорушення становлять серйозну загрозу для національної безпеки України. Ці правопорушення мають потужний деструктивний потенціал, адже не лише підривають основи правопорядку, але й сприяють дестабілізації суспільства на глибинному рівні. Вони активно використовуються ворогом для дезорієнтації суспільства, маніпулювання свідомістю громадян, а також для підриву морального духу нації. Це створює нові виклики для правоохоронних органів та правової системи загалом щодо пошуку ефективних засобів протидії цим загрозам.

З метою посилення інформаційної безпеки країни 3 березня 2022 р. Верховна Рада України прийняла Закон України № 2110-IX “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції”, яким КК України був доповнений ст. 436², яка встановила відповідальність за виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії рф проти України, глорифікація її учасників (далі – глорифікація).

На сьогодні глорифікація є одним із найпоширеніших інформаційних кримінальних правопорушень. З моменту криміналізації й до серпня 2024 р. за ст. 436² КК України було обліковано 3456 правопорушень. Водночас теоретичні дослідження та правозастосовча практика вказують на існуючі проблеми караності за глорифікацію. Це пояснюється тим, що закон, який криміналізував це правопорушення, був прийнятий поспішно, без належного експертного обговорення та гармонізації з чинними положеннями КК України. У зв’язку з цим виникає необхідність проведення системного аналізу кримінально-правових засобів, що можуть бути застосовані за глорифікацію, а також судової практики з метою розробки пропозицій для удосконалення законодавства.

Результати аналізу наукових публікацій. Кримінально-правові засоби, їх систему та ознаки досліджували такі відомі науковці: Л.В. Багрій-Шахматов [1], М.І. Бажанов [2], Ю.В. Баулін [3], Т.А. Денисова [4], О.В. Козаченко [5], В.О. Меркулова [6], Ю.А. Пономаренко [7], В.В. Сташис [8], В.І. Тютюгін [9], П.В. Хряпінський [10] та інші вчені.

У свою чергу проблемам протидії глорифікації збройної агресії рф в Україні, приділяли увагу такі вчені як: Л.М. Абакіна-Пілявська [11], А.М. Бабенко [12], В.С. Батиргарєєва [13], Д.П. Євтеєва [14], М.В. Карчевський [15], В.В. Копча [16],

Д.О. Куковинець [17], А.В. Лапкін [18], Р.О. Мовчан [19], Н.В. Нетеса [20], М.І. Хавронюк [21], Ю.В. Шинкарьов [22] та деякі інші. Водночас кримінально-правові засоби протидії глорифікації досліджувалися лише фрагментарно, без системного підходу до інших положень КК України.

Метою статті є встановлення системи кримінально-правових засобів, що можуть бути застосовані за глорифікацію, та особливостей їх застосування на практиці.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж розпочати дослідження кримінально-правових засобів, які застосовуються за глорифікацію, слід з'ясувати *поняття кримінально-правових засобів та їх різновидів*. Під засобами кримінального права розуміються правові засоби, передбачені кримінальним законом, які полягають у примусовому впливі на правовий статус особи, що вчинила суспільно небезпечне діяння, і застосовуються з метою запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень (суспільно небезпечних діянь) [23, с. 190].

У науці кримінального права існує значна кількість класифікацій кримінально-правових засобів. Не ставлячи за мету описати всі можливі підходи до виокремлення видів засобів кримінального права, візьму за основу підхід запропонований Ю.А. Пономаренком. До засобів кримінального права належать кримінально-правові засоби-установлення та кримінально-правові засоби діяння. Кримінально-правові засоби-установлення включають покарання, обов'язки для особи, звільненої від відбування покарання з випробуванням, обмежувальні заходи, судимість, примусові заходи медичного характеру, примусове лікування, спеціальну конфіскацію, примусові заходи виховного характеру, заходи кримінально-правового характеру для юридичних осіб. Кримінально-правовими засобами-діяння, по-перше, є призначення покарання, покладення обов'язків на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням та застосування примусових заходів медичного характеру, примусового лікування та примусових заходів виховного характеру. По-друге, незастосування кримінально-правового засобу, що представлений звільненням від кримінальної відповідальності та звільненням від покарання. По-третє, заміна одного засобу-установлення іншим [24, с. 163-164].

Тепер розглянемо *кримінально-правові засоби, які можуть бути застосовані до осіб, що вчинили глорифікацію*. Почнемо з покарання як одного із найсуворіших видів кримінально-правових засобів, що можуть бути застосовані до особи.

Стаття 436² КК України містить три частини, кожна з яких передбачає покарання, яке може бути застосоване за конкретні форми прояву глорифікації. Так, за такі дії як: виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії рф проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії рф проти України як внутрішнього громадянського конфлікту, виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України, а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію рф проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань рф, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих рф, а також представників окупаційної адміністрації рф, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних рф самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України, передбачене покарання у виді виправних робіт на строк до двох років або пробаційного нагляду на строк до трьох років, або позбавлення волі на той самий строк (ч. 1 ст. 436² КК України).

У свою чергу, за такі дії як: виготовлення, поширення матеріалів, у яких міститься виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії рф проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом здійснення збройної агресії рф проти України як внутрішнього громадянського конфлікту, виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України, а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію рф проти України, розпочату у 2014 році, представників збройних формувань рф, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих рф, а також представників окупаційної адміністрації рф, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних рф самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України, передбачено покарання у виді обмеження волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк, з конфіскацією майна або без такої (ч. 1 ст. 436² КК України).

Специфікою конструкції ст. 436² КК України є наявність у ч. 1 та ч. 2 основних складів кримінального правопорушення, а в ч. 3 – кваліфікованого складу щодо ч. 1 та ч. 2 ст. 436² КК України, який встановлює покарання у виді позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років з конфіскацією майна або без такої за дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою, або вчинені повторно, або організованою групою, або з використанням засобів масової інформації.

Таким чином, КК України визначає такі основні види покарань, які можуть бути застосовані за глорифікацію: виправні роботи, пробаційний нагляд, обмеження волі, позбавлення волі на певний строк, а також додатковий вид покарання у виді конфіскації майна.

Ураховуючи класифікацію кримінальних правопорушень, визначену у ст. 12 КК України, то ч. 1 ст. 436² КК та ч. 2 ст. 436² КК України належать до нетяжких злочинів, а ч. 3 ст. 436² КК України – до тяжких злочинів.

За способом конструювання всі види покарання у ч. 1 та 2 ст. 436² КК України є відносно визначеними тільки з вищою межею (максимумом) покарання (на строк, в розмірі “до”). Визначена тільки вища межа, більше за яку суд призначити покарання не може. Нижчою межею є мінімум, встановлений в Загальній частині для цього виду покарання, тобто для виправних робіт – це шість місяців, для пробаційного нагляду – один рік, для обмеження волі – один рік і для позбавлення волі – один рік. Санкція ж ч. 3 ст. 436² КК України – відносно визначена з нижньою і вищою межами покарання у виді позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років.

Залежно від кількості основних покарань санкції ч. 1 та 2 ст. 436² КК України є альтернативними, а санкція ч. 3 ст. 436² КК України є безальтернативною, тому що там міститься лише один вид основного покарання – позбавлення волі на певний строк. Залежно від того, чи містить санкція вказівку на додатковий вид покарання, ч. 1 ст. 436² КК України є некумулятивною, а ч. 2 та 3 ст. 436² КК України – кумулятивні альтернативні (не обов'язкові для призначення), тому що містять конструкцію “з конфіскацією майна або без такої”.

Аналіз цих санкцій дозволяє дійти висновку, що в них порушуються правила співрозмірності видів і строків покарань. Так, наприклад, у санкції ч. 1 ст. 436² КК України відсутній такий вид покарання, як обмеження волі, тоді як в наступній частині він з'являється. Разом із тим відсутність обмеження волі у ч. 1 ст. 436² КК України

обумовлює певний “вакуум” між покараннями у виді пробаційного нагляду та позбавлення волі.

Крім того, таким, що суперечить закону, є існування у санкції ч. 2 ст. 436² КК України конфіскації майна, адже відповідно до ч. 2 ст. 59 КК України конфіскація майна встановлюється за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини, а також за злочини проти основ національної безпеки України та громадської безпеки незалежно від ступеня їх тяжкості. Цей склад злочину, як вже було зазначено вище, належить до нетяжких. Таким чином, в цій ситуації положення Особливої частини суперечать положенням Загальної частини і не підлягають застосуванню.

Також видається необґрунтованим наявний розрив між верхньою межею покарання у виді позбавлення волі за ч. 1 ст. 436² КК (три роки) та нижньою межею покарання у виді позбавлення волі за ч. 3 ст. 436² КК України (п’ять років).

Та більше, оскільки ч. 2 передбачає позбавлення волі на строк до п’яти років, а ч. 3 – вже від п’яти до восьми років, розрив між санкціями ч. 2 та ч. 3 доцільно скоротити задля того, щоб вони частково перетиналися.

Враховуючи ступінь тяжкості досліджуваних правопорушень, більш раціональним було б закріпити у санкції ч. 3 покарання від трьох років до восьми років позбавлення волі. Також можна запропонувати конструювання складу ч. 2 тяжким злочином, передбачивши покарання у виді позбавлення волі до шести років. Це б вирішило і проблемне питання із застосуванням конфіскації майна.

Порівнюючи караність глорифікації з караністю інших суміжних інформаційних кримінальних правопорушень, слід зробити декілька висновків.

Передусім, дії, передбачені ч. 1 ст. 436² КК України, за встановленим покаранням (а, отже, рівнем суспільної небезпечності) прирівнюються до публічних закликів до агресивної війни або до розв’язування воєнного конфлікту, а також виготовлення матеріалів із закликами до вчинення таких дій з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів (ст. 436 КК України).

Крім того, дії, передбачені ч. 2 ст. 436² КК України, законодавець за рівнем суспільної небезпечності прирівнює до виготовлення, поширення, а також публічне використання символіки комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, у тому числі у вигляді сувенірної продукції, публічне виконання гімнів СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних та автономних радянських республік або їх фрагментів на всій території України (ч. 1 ст. 436¹ КК України).

Далі, кваліфікований склад глорифікації, передбачений ч. 3 ст. 436² КК України, є менш суспільно небезпечним ніж кваліфікований склад виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів (ч. 2 ст. 436¹ КК України). Ймовірно, розробник законопроекту щодо криміналізації глорифікації використав передбачені у статтях 436, 436¹ КК України види та розміри покарань, просто скопіювавши їх без належної оцінки ступеня суспільної небезпечності цього правопорушення.

Нарешті, глорифікація є більш суспільно небезпечною ніж така форма колабораційної діяльності як публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання

поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України (ч. 1 ст. 111¹ КК України).

Усі інші засоби кримінального права, окрім покарання, застосовуються за глорифікацію відповідно загальних положень кримінального законодавства, встановлених у Загальній частині КК України з урахуванням таких особливостей. Перш за все, за глорифікацію не застосовуються обмежувальні заходи у зв'язку з тим, що це кримінальне правопорушення не належить до злочинів, пов'язаних із домашнім насильством (ст. 91¹ КК України). До того ж, за глорифікацію не застосовуються заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, через те, що ст. 436² КК України не передбачена серед підстав їх застосування у ст. 96³ КК України.

Щодо *практики застосування засобів кримінально-правового характеру за вчинення глорифікації*, то проведений в межах дослідницького проекту “Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії глорифікації збройної агресії РФ в Україні” аналіз 858 обвинувальних вироків, винесених судами з 8 квітня 2022 р. по 11 березня 2024 р. показав таке.

За ч. 1 ст. 436² КК України було засуджено 153 особи (17,8 %), за ч. 2 ст. 436² КК України – 478 осіб (55,7 %), а за ч. 3 ст. 436² КК України – 227 осіб (26,5 %). У 93,9 % випадків засудженим за глорифікацію було призначено основне покарання у виді позбавлення волі на певний строк, у 2 % випадків – арешт, у 1,8 % випадків – штраф, у 1,5 % випадків – обмеження волі, а у 0,8% випадків – виправні роботи. Стосовно додаткових покарань, то їх застосування не було поширеним. Так, конфіскація майна була застосована лише у 2,5 % випадків, а позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю – у 0,5 % випадків. Спеціальна конфіскація була застосована у 32,8 % випадків.

Слід відмітити доволі високий рівень звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК України). Так, цей вид звільнення був застосований до 88 % засуджених за глорифікацію. При цьому 63,9 % засуджених були звільнені у зв'язку з укладенням угоди про визнання вини. Такий високий рівень звільнення від відбування покарання свідчить про те, що суди не сприймають глорифікацію як кримінальне правопорушення з суттєвим ступенем суспільної небезпечності та вважають, що існує можливість виправлення засудженого без відбування покарання.

У контексті звільнення від відбування покарання з випробуванням цікавими є обов'язки, які покладає суд на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням. Так, при застосуванні такого звільнення за глорифікацію на 98,1 % засуджених було покладено зобов'язання періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації, а на 99,2 % засуджених – зобов'язання повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання, роботи або навчання. Крім того, на 6 % засуджених було покладено спеціальне зобов'язання.

В якості означених спеціальних зобов'язань, як свідчить практика, найчастіше виступає дотримання вимог щодо 1) “проведення дозвілля” в частині прочитання та/або конспектування відповідних творів, зокрема, “Сон” [25]; “Янгол з автоматом на плечі”, “Україна в добу гібридних викликів”, “Країна в епоху війномиру”, “Зима наближається”, “Ізоляція”, “На щиті”, “Спогади родини загиблих”, “Донецький аеропорт”, “Гловайськ”, “Хлібне перемир'я” [26]; твори Миколи Міхновського “Самостійна Україна”, Сергія Плохія “Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності”, Юрія Липи “Розподіл росії” [27]; “Від Червоного терору до мафіозної держави. Спецслужби росії в боротьбі за світове панування (1917-2035)”, Романа Іванчука “Орда” [28]; книгу

Миколи Аркаса “Історія України-Русі”, історичний роман “Чорна рада. Хроніка 1663 року” [29] тощо; а також 2) вивчення на пам’ять гімну України, Розділ IX “Територіальний устрій України” Конституції України [30] і т.д.

Висновки.

1. Чинна редакція ст. 436² КК України в частині санкцій має низку недоліків, які потребують свого законодавчого врегулювання. Зокрема, необхідно виключити з ч. 2 цієї статті такий додатковий вид покарання як конфіскація майна, у зв’язку з невідповідністю положенням Загальної частини КК України, або збільшити верхню межу розміру покарання у виді позбавлення волі до шести років, щоб перетворити це кримінальне правопорушення на тяжке. Також доцільно доповнити санкцію ч. 1 цієї статті таким видом покарання як обмеження волі. Це дозволило б усунути законодавчий “вакуум” між покараннями у виді пробаційного нагляду та позбавленням волі. Логічним також вбачається синхронізувати верхню межу покарання у виді позбавлення волі за ч. 1 ст. 436² КК та нижню межу цього ж виду покарання за ч. 3 ст. 436² КК України, встановивши розмір позбавлення волі у ч. 3 ст. 436² КК України “від трьох років” замість “від п’яти років”.

2. Проведений аналіз судової практики показав також необхідність переосмислення видів та розмірів покарань за глорифікацію. Адже у 88 % випадків засуджені були звільнені від відбування покарання з випробуванням. Це свідчить про те, що суди не завжди сприймають глорифікацію як правопорушення з високим ступенем суспільної небезпечності, а отже у їх свідомості існує думка про невідповідність встановлених законом видів та розмірів покарань за глорифікацію реальному ступеню суспільної небезпечності. У зв’язку з цим, доцільною є необхідність зменшення розмірів встановленого покарання за глорифікацію або перехід до менш суворих видів покарань. Це дозволить суддям застосовувати реальне покарання замість звільнення від відбування покарання, що посилить ефективність кримінально-правових засобів за глорифікацію.

Використана література

1. Багрий-Шахматов Л.В. Социально-правовые проблемы уголовной ответственности и форм ее реализации: курс лекций. 2-е изд., испр. и доп. Т. 1: Общая часть. Одесса: Одес. гос. мор. ун-т, 2001. 219 с.
2. Бажанов М. И. Наказание в проекте УК Украины. *Проблеми законності*. 1999. Вип. 38. С. 167-179.
3. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності. Київ: Атіка, 2004. 296 с.
4. Денисова Т. А. Покарання: кримінально-правовий, кримінологічний та кримінально-виконавчий аналіз. Запоріжжя: Вид-во КПУ, 2007. 340 с.
5. Кримінальна відповідальність та форми її реалізації: підручник/ О.В. Козаченко, О.М. Мусиченко, О.М. Сидоренко та ін. Миколаїв: Іліон, 2015. 142 с.
6. Меркулова В.О. Кримінальна відповідальність: окремі теоретичні та соціально-правові аспекти. Одеса: ОЮІ ХНУВС, 2007. 225 с.
7. Пономаренко Ю.А. Загальна теорія визначення караності кримінальних правопорушень. Харків: Право, 2020. 720 с.
8. Сташис В.В. Роль та значення покарання у системі запобігання злочинності. *Право України*. 2011. № 9. С. 167-173.
9. Тютюгин В.И. О соотношении видов наказаний по степени их строгости. *Проблеми соціалістической законності*. 1991. Вып. 26. С. 47-52.
10. Хряпінський П.В. Позитивна кримінальна відповідальність (зміст, форми та реалізація). Запоріжжя: КСК-Альянс, 2008. 110 с.

11. Абакіна-Пілявська Л.М. Глорифікація як кримінально-правове явище: теорія та практика. *Правові новели*. 2023. № 20. С. 212-216.
12. Бабенко А.М. Глорифікація: кримінологічний вимір сучасного стану: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму в період воєнного стану*, м. Одеса, 9 серп. 2024 р. Одеса: ОДУВС, 2024. С. 141-145.
13. Батиргарєєва В.С., Нетеса Н.В. Використання правопорушниками інформаційно-комунікаційних технологій під час вчинення дій, пов'язаних з глорифікацією агресора: кримінологічний та правовий аналіз за матеріалами судової практики. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2024. Вип. 47. С. 18-29.
14. Євтєєва Д.П., Лапкін А.В. Щодо проблем тлумачення та застосування ст. 436² Кримінального кодексу України: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. *Кримінально-правова охорона безпеки людини, нації, світу: фундаментальність, трансдисциплінарність і ноонауковість убезпечення*, м. Харків, 17 трав. 2024 р. Харків: Право, 2024. С. 133-136. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/20090/3/konf_MPO_2024_o.pdf (дата звернення: 01.09.2024).
15. Бабенко А.М., Карчевський М.В. Глорифікація: історичний, міжнародний та вітчизняний соціально-правовий вимір. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 713-718. URL: http://www.lsej.org.ua/10_2023/10_2023.pdf (дата звернення: 01.09.2024).
16. Копча В.В. Кримінально-правові та кримінологічні завдання аналізу глорифікації агресора (стаття 436² Кримінального кодексу України). *Питання боротьби зі злочинністю*. 2024. Вип. 47. С. 230-236.
17. Куковинець Д.О. Щодо відмежування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 436, 436¹ та 436² Кримінального кодексу України: матеріали дискус. кримін.-прав. панелі VII Харків. міжнар. юрид. форуму *Кримінальне право України періоду глобальних викликів: від воєнного стану до повоєнного відродження*, м. Харків, 29 верес. 2023 р. Харків: Право, 2023. С. 22-28.
18. Лапкін А.В. Щодо об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого статтею 436-2 Кримінального кодексу України: матеріали наук. практ. “круглого столу” *Захист прав людини в українській моделі перехідного правосуддя*, м. Харків, 14 черв. 2024 р./ НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В.В. Сташиса НАПрН України; Громад. орг. “Всеукр. асоц. кримін. права”. Харків: Право, 2024. С. 154-158.
19. Мовчан Р.О. Кримінально-правова новела про виправдовування збройної агресії російської федерації проти України (ст. 436-2 КК України): правозастосовні та правотворчі проблеми. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Серія Право*. 2022. Вип. 13 (25). С. 197-204. DOI: 10.33098/2078-6670.2022.13.25.197-204 (дата звернення: 01.09.2024).
20. Батиргарєєва В.С., Нетеса Н.В. Формування гіпотетичного знання про явище глорифікації збройної агресії рф проти України: соціально-правовий вимір. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2023. Вип. 46. С. 11-20.
21. Хавронюк М. За виправдовування збройної агресії рф проти України – кримінальна відповідальність: аналіз статті 436-2 ККУ із серії науково-практичних коментарів Миколи Хавронюка про зміни до Кримінального кодексу, прийняті під час воєнного стану. – (Центр політико-правових реформ). URL: <https://pravo.org.ua/blogs/vypravdovuvannya-zbrojnoyi-agresiyi-rt-protu-ukrayiny-kryminalna-vidpovidalnist> (дата звернення: 01.09.2024).
22. Шинкарєв Ю.В., Коваленко О.О. Правова характеристика поняття “глорифікація” як форми об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436-2 Кримінального кодексу України. *Збірник наукових праць “ПРАВО” Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*. 2022. Вип. 36. С. 23-30.
23. Новікова К.А. Місце обмежувальних засобів в системі засобів кримінального права. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник “Повітряне і космічне право”*. 2022. № 2 (63). С. 189-194.

24. Пономаренко Ю.А. Види засобів кримінального права. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 149. С. 154-167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2020_149_13 (дата звернення: 01.09.2024).
25. Вирок Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 14.06.23 р. (справа № 182/1467/23; провадження № 1-кп/0182/848/2023). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/111538224> (дата звернення: 01.09.2024).
26. Вирок Придніпровського районного суду м. Черкас від 15.05.23 р. (справа № 711/2776/23; провадження № 1-кп/711/377/23). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/110882512> (дата звернення: 01.09.2024).
27. Вирок Приморського районного суду м. Одеси від 17.02.23 р. (справа № 522/2211/23; провадження № 1-кп/522/976/23). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/109166056> (дата звернення: 01.09.2024).
28. Вирок Приморського районного суду м. Одеси від 20.07.23 р. (справа № 522/7885/22; провадження № 1-кп/522/1914/22). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/105408042> (дата звернення: 01.09.2024).
29. Вирок Сумського районного суду Сумської області від 12.07.23 р. (справа № 587/1508/23; провадження № 1-кп/587/195/23). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/112131886> (дата звернення: 01.09.2024).
30. Вирок Голованівського районного суду Кіровоградської області від 12.05.23 р. (справа № 386/446/23; провадження № 1-кп/386/61/23). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/110847874> (дата звернення: 01.09.2024).

~~~~~ * * * ~~~~~